

Huitfeldts fremstilling af Christoffer II's tilbagekomst til Danmark

AF

JAN KANSTRUP¹

ASTRID FRIIS fandt formålet med Huitfeldts historieskrivning i ønsket om »... at belære den unge kong Christian om, ad hvilke veje og med hvilke midler et godt statsstyre kunne gennemføres...«; i styreformens ved »... delingen af magten mellem kongen og adelen gennem dens repræsentation i rigsrådet«.²

Huitfeldts teoretiske forsvar for denne rådskonstitutionalisme fremføres mest udførligt i den sammenfattende vurdering af Christiern II,³ hvor også dens yderste konsekvens, afsættelsen af den uretfærdige øvrighed, forsvares. Åke Hermansson har påvist,⁴ at Huitfeldts statsretslige udredning hér, næsten ord til andet er hentet fra to af samtidens mest udbredte monarchomakiske skrifter, nemlig *De jure Magistratum* og *Vindiciae contra tyrannos*, begge huguenottiske stridskrifter, udsendt under indtryk af Bartholomæusnattens begivenheder.⁵

Tankegangen i Christiern II's historie er, at kongen har sin magt af folket, for hvis skyld han regerer; regimentets »... Article oc Vilkaar/ fornyes oc renoueris vdi huert Kongelig Vall oc Kroning/ tacite &

¹ Jeg retter en hjertelig tak til kandidatstipendiat Inge Skovgaard-Petersen og til universitetsadjunkt Harald Ilse for kritik og mange gode henvisninger.

² Astrid Friis, *Nogle Betragtninger over Arild Huitfeldt og Danmarks Riges Krønike*, Festskrift til Knud Fabricius, 1945, p. 76 ff.

³ Arild Huitfeldt, *Historiske Beskrivelse/ Om Hues sig haffuer tildragit vnder Kong Christiern den Anden*, 1596, p. 272 ff.

⁴ Åke Hermansson, *Karl IX och ständerna*, 1962, p. 252 ff. og exkurs 5, p. 306 ff. – Harald Ilse har uafhængigt af Hermansson gjort samme opdagelse, og mener desuden at der kan spores danske forlæg til Huitfeldts tekst, cfr. *Fund og Forskning XIV*, 1967, p. 43 med note 58.

⁵ For en nærmere vurdering af *Vindiciae contra tyrannos*, se J. W. Allen, *A History of Political Thought in the Sixteenth Century*, 1928, paperback 1960, p. 320 ff.

expresse, saa vel vdi Arffueriger som Vallriger/ . . .«.⁶ Bryder kongen sine forpligtelser i henhold til herskerkontrakten, frigøres den *enkelte* borger *ikke* fra sin pligt til lydighed mod øvrigheden; men i alle riger findes embeder, i Danmark rigsebedsmændene og rigsrådet, »Huilcke icke alleniste erre Kongen suoren/ men oc Riget/ at skulde vide dis Beste.«; disse ephori regni skal retlede kongen, og vil han ikke lytte til deres formaninger, ». . . Da er ingen Tuiffil paa/ at de jo samtligen eller største Parten aff dennom/ huilcke ville vide Rigens Gaffn oc Beste/ jo igien maa affhyldede den/ som vil forsætte Menigheden/ oc icke holdendis vorder hans Eed/ Løffte oc Affskeep/ dennom imellom haffuer været«. ⁷ Dette fremføres polemisk mod teokraternes krav om absolut pligt til lydighed overfor den af Gud indsatte øvrighed. Dog forvises Gud ikke fra kongevalget; han velsigner os med gode konger og straffer os med onde, ligesom der også findes onde herskere, der ikke er af Gud. For alle onde herskere gælder, at Gud bortkaster dem, når tiden synes ham inde.⁸ Dette sidste, sammenholdt med den stadige formaning om at oprør ikke er enkeltpersoners sag, fører til den logiske slutning, at Guds beslutning om at bortkaste den onde øvrighed giver sig udtryk i dennes afsættelse ved ephori regni, som forvaltere af Guds vilje. I henseende til Christiern II's afsættelse udtrykkes det således: ». . . den Gierning vaar aff Gud/ ellers haffde den icke lyckedis/ Vor HERre vilde icke lade hans Tyrannij wstraffet affgaa«. ⁹

Til den videre forståelse af Huitfeldts syn på oprørsretten yder navnlig hans fremstilling af Christoffer II's skæbne bidrag af interesse.¹⁰

I fortalen til Chronologia II¹¹ fastslås det, at Christoffer var ». . . den skadeligste Konge dette Rige nogen tid haffuer haft . . .«, idet det ganske rige blev opdelt under ham; alligevel fordømmes oprøret imod ham, fordi det kun bragte endnu mere forstyrrelse.

I den sammenfattende vurdering af Christoffer II udvikles synspunk-

⁶ Christiern II's Historie, p. 275.

⁷ Ibid.; det understreges dog, at oprørsretten anvendes med største tilbageholdenhed i Danmark.

⁸ Kerstin Strömberg-Back, Lagan, rätten, läran, 1963, exkurs 1, p. 327 ff., understreger at den afgørende forskel mellem absolutister og antiabsolutister *ikke* lå i deres respektive opfattelse af Guds vilje, Guds lov etc., som begge anerkender, *men* i spørgsmålet om, hvorvidt kongen er bundet af den positive ret.

⁹ Christiern II's Historie, p. 277.

¹⁰ I Christiern II's Historie, p. 273, nævnes tre andre eksempler på oprør mod øvrigheden i Danmark, nemlig mod Christoffer II, Valdemar Atterdag og Erik af Pommern.

¹¹ Arild Huitfeldt, Den anden Part Chronologiae, Continvatz, oc Forfølge/ paa vore Danske Historier/ siden Saxo døde, 1601.

terne: Christoffer overtog et rige ved god magt og enighed; gennem sine slægtsforbindelser stod han stærkt, ». . . saa at hannem siuntis nu icke snart at kunde trenge eller falde«. ¹² Men Gud ville straffe både ham og riget for deres synders skyld; Christoffer havde to gange båret avindskjold mod riget og ikke sonet denne og andre laster. Adelen og de mægtige var hjemfaldet til Guds straf for mordet på Erik Glipping og for deres forbindelser mod riget i Erik Mændveds tid; »Thi bleff de ocsaa forblindet/ vdi deris Tancker/ at opsætte dennem imod Konning Christoffer oc hans søn/ Det haffde veret bedre/ de haffde nøyedis met denne Konge/ huordan hand haffde veret/ . . .«. ¹³ Dette begrundes med henvisning til den følgende politiske udvikling, som blot medførte endnu større ulykker, fremmedherredømme og rigets totale opløsning. »Huad vil mand mere sige? Gud haffuer straffet baade Herre oc Konge/ Herre oc Suend/ som baade haffde syndet/ at dette Rigis Tilstand haffuer veret ynckelig oc begrædelig i de dage«. ¹⁴ Moralens er at fyrsterne skal vinde undersåtternes hengivenhed, ikke deres had, mens »Vndersaatterne haffue at lære/ at it Spil oc Oprør er snart daarligen begynt/ men mand veed icke huad Ende det vil tage/ Huorfaare de icke heller lætteligen skulde sætte dennem imod deris Øffrighed thi den er aff Gud«. ¹⁵

Umiddelbart synes dette inkonsistent med den teori, som er udviklet i Christiern II's historie. Ud fra Huitfeldts egen fremstilling af Christoffer II's historie kan der ikke herske tvivl om at Christoffer i tilstrækkelig grad opfylder definitionen af den onde øvrighed til oprørets retfærdiggørelse; Christoffers afsættelse foretages af rigets mægtige, der i denne forbindelse må betragtes som ephori regni. Et subsidiært moment spiller imidlertid ind, nemlig Guds beslutning om også at straffe stormændene for *deres* synder. Derfor er afsættelsen af Christoffer ikke udtryk for Guds vilje, men en forblindet handling i rækken af deres forbrydelser; de burde have indset at Christoffer var indsat for at straffe dem, og denne straf burde de have lidt i tålmod til soning af deres synder. Man må

¹² Chronologia II, p. 401.

¹³ Chronologia II, p. 403.

¹⁴ Chronologia II, p. 404. – Olaus Petri, ed. G. E. Klemming, 1860, p. 58f., reflekterer med udgangspunkt i drabet på kong Ragwald Knaphöfde over, hvorledes Gud straffer den ene skalk med den anden; også hér er synspunktet at folket ikke bør gøre oprør, men afvente at Gud udfrier det igen. Selvom der ikke er tale om verbaloverensstemmelser, er det sandsynligt at Huitfeldt har haft Olaus Petri i tankerne da han formulerede sin vurdering af Christoffer II's regeringstid.

¹⁵ Chronologia II, p. 405.

formode at Vorherre i så tilfælde havde fundet en anden måde at straffe den elendige Christoffer på.

I Huitfeldts vurdering af de to andre eksempler på oprør han nævner i Christiern II's historie, har Harald Ilsoe påvist en machiavellisk referencebaggrund:¹⁶

Erik af Pommern anklages i fortalen til Chronologia III for, at »... hand vilde forandre Rigens fundamental Low/ oc aff it frit Valrige giøre it Arffuerige...«;¹⁷ heri er der intet Machiavelli; men derudover drøfter Huitfeldt med udgangspunkt i Engelbrechts oprør værdien af at kunne råde over befæstede slotte; formuleringerne er delvis hentet fra Discorsi II, 24, omend forbundet ved indskud der ændrer meningen.

Oprørene mod Valdemar Atterdag forklares som forårsagede af hans hårdhændede fremgangsmåde, »... men den Tid fordret sligt/ Hand tog Riget pantsæt/ forvustet/ forringet/ men lod det effter sig forbedret/ foruidet/ oc vdi god Stand/...«.¹⁸ Dette synspunkt, at hver tid kræver sin fremgangsmåde, genfindes flere andre steder hos Huitfeldt, og er direkte frugter af hans Machiavellilæsning.

Tilstedeværelsen af en machiavellisk referencebaggrund ved siden af monarchomakskrifterne maner til eftertanke; Huitfeldt anvender Machiavelli uden at være machiavellist; skulle han mon forholde sig på tilsvarende måde til de monarchomakskrifter han excerperer i Christiern II's historie?

Såvidt jeg kan se skal spørgsmålet besvares bekræftende. Huitfeldt var hverken teoretisk tænker eller systematiker; han interesserede sig for rådskonstitutionalismens praktiske implikationer: Folkets repræsentation ved rådet, dets del i administration, lovgivning, kongevalg etc. M.h.t. oprørsretten må det understreges, at Huitfeldt mener den bør administreres med største tilbageholdenhed, således som det udtrykkelig siges i Christiern II's historie,¹⁹ og således som det fremgår af fremstillingen af Christoffer II's historie.

Formålet med denne er, som al Huitfeldts historieskrivning, at fremstille en virkelighedsnær type, at uddrage en praktisk lære af historiens gang. Det specielle tilfælde Danmark 1320-1340 er karakteriseret ved

¹⁶ Harald Ilsoe, Machiavelli i Danmark, Fund og Forskning XVI, 1969, p. 14ff.

¹⁷ Arild Huitfeldt, Den Tredie Part Chronologiae, Continuatz, oc Forfølge paa vore Danske Historier/ siden Saxo døde, 1603.

¹⁸ Chronologia II, p. 627, den sammenfattende vurdering af Valdemar Atterdag.

¹⁹ Cfr. ovenf. note 7.

en række handlinger der førte til rigets undergang, og som derfor bør undgås ved fremtidige politiske valg.

Skønt Huitfeldt i sine forskellige ideologiske udredninger gør brug af forskellige teoretiske forfattere, kan han ikke i videre forstand anses som tilhænger af de pågældende forfatteres ideer; derimod uddrager han suverænt hvad han i hvert enkelt tilfælde har brug for. Det samme forhold gør sig gældende i hans syn på Christoffer II; forlægget er her Jyske krønike.

COMPENDIUM SAXONIS blev skrevet af en anonym forfatter, en jyde, som ønskede at udbrede kendskabet til Saxos værk i sin samtids dannede almenhed. Til Compendium føjede han en Continuatio, også kaldet Jyske krønike, som omhandler adskillige ting, der har tildraget sig siden Saxo. Værket blev afsluttet omkring 1340, og forfatteren har således selv oplevet i hvert fald Christoffers regeringstid. Det vandt stor udbredelse, også gennem plattyske oversættelser.²⁰

Den nære forbindelse med Saxo giver Jyske krønike en særstilling i dansk annalistik. Den har litterære kvaliteter, som ytrer sig i en konsekvent moralsk grundholdning og i en afrundet fremstilling. Hver enkelt konge tillægges en énsidig, god eller dårlig, karakter, ud fra hvilken hans enkelte handlinger bedømmes; en given begivenhedsfølge føres igennem med overspringelse af andre oplysninger, der så optages siden. Da årstal kun sparsomt anføres, kan den kronologiske fastsættelse af de enkelte begivenheder være problematisk. Disse forhold gør sig i udpræget grad gældende i fremstillingen af Christoffer II's historie, hvor intet forlæg lægger bånd på forfatteren.²¹

Bag skildringen af Christoffers historie ligger forestillingen om en guldalder under Erik Mændved, der afbrydes af en circulus vituosus – en selvforstærkende nedgangslinie for det danske samfund, endende med dets totale opløsning. Den første årsag hertil findes i Christoffers person, som males i de mørkeste farver: »Hic nullam iusticiam fecit, sed magis tyrannidem exercuit; veritatem in verbis non habuit; sed (et) nimis lubricus fuit.«²²

²⁰ *Scriptores minores I*, ed. M.Cl. Gertz, 1917–18, p. 197ff., indledningen til *Compendium Saxonis*.

²¹ *Annales Danici*, ed. Ellen Jørgensen, 1920, p. 15 og p. 28, anfører at Rydårbogen er benyttet som kilde indtil 1314, men at intet forlæg kan påvises herefter. – Yderligere kan det nævnes at Jyske krønikes forfatter har en meget snæver geografisk horisont: Jylland er Danmark, og hvad der foregår i provinserne Sjælland og Skåne berettes sparsomt og mere fejlagtigt.

²² *Script. min. I*, p. 451.

Men alene er Christoffer ikke skyldig i ulykkerne; en almindelig tilstand af moralsk opløsning og fordærv har bemægtiget sig hele det danske samfund, karakteriseret ved anvendelsen af udtrykkene *fraus*, *perfiditas*, *prodicio*, *falsitas*, *turpitude*.

Som led i undergangens dialektik vender danskerne sig fra grev Gerhard som trofast havde hjulpet dem til at fordrive Christoffer: »*Dani igitur iam securi, inceperunt proteruire; nullam iam timentes . . .*« erobrede de Haderslev og angreb Gottorp, men blev slået; »*Ex tunc inceptit fieri grauissimum iugum Teutonicorum super regnum . . . nobilesque regni, qui sperabant se post expulsionem Christoferi regnatos, iam per Teutonicos, quos introduxerant, artabantur, capiebantur et serui fiebant. Propter quod latenter in odium Teutonicorum Christoferum reuocabant*«; hvoraf flere og større ulykker nødvendigvis fulgte.²³

Det er væsentligt at Jyske krønike fastholdes i sin litterært betingede komposition, der gør det næsten nødvendigt at Christoffer tilbagekaldtes af de samme danskere, som i sin tid foranledigede hans forjagelse. Sandheden var en anden, men Jyske krønikes forfatter passer den suverænt ind i sin helhedsopfattelse.

Jyske krønikes Christoffer-beretning er udgangspunkt for en livskraftig tradition, som videreføres af bl.a. Rimkrøniken,²⁴ Christiern Pedersen²⁵ og Poul Helgesen,²⁶ ligesom den også træffes hos Svaning;²⁷ udenfor Danmark optages den af Detmar²⁸ og Ericus Olai.²⁹ I Peder Olsens collectanbind findes Jyske krønikes Christoffer-beretning i næsten ordret gengivelse, vedføjet en række marginalnotitser; denne version indgår via Svaning i Huitfeldtmanuskriptet H 112 som Årbogen 1268–1523.³⁰

²³ *Script. min. I*, p. 452f.

²⁴ Rimkrøniken, ed. Helge Toldberg, 1958–60, vers 4389–4512.

²⁵ Den danske Krønike, Christiern Pedersens Danske Skrifter V, ed. C. Brandt, 1856, p. 455ff.

²⁶ *Compendiosa historia*, Paulus Helie skrifter VI, ed. Marius Kristensen og Hans Ræder, 1937, p. 37f.

²⁷ Hans Svanings egenhændige udkast til Christoffers historie i Gl. kgl. Samling 2444, 4°; cfr. nednf. note 40.

²⁸ Cfr. min afhandling, Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, ovnf. p. 8, note 38. – Huitfeldt kender kun den tyske krøniketradition i Krantz' korrumpere form; hverken Detmar eller Korner var trykt, cfr. Erslevs anmeldelse af *Die Cronica novella des Hermann Korner*, herausgeg. von J. Schwalm, i HT 6. r. VI. – Huitfeldt afvejer Krantz' og den af ham afhængige holstenske krønikes konkrete oplysninger mod de danske kilders udsagn, og forkaster dem i tilfælde af uoverensstemmelse.

²⁹ *Annales Danici*, p. 28.

³⁰ Harald Ilsoe, Håndskriftet H 112 og de danske Historikere, HT 12. r. I, p. 418ff.;

Jyske krønikes grundholdning deles af forfatteren til Klagedigtet af 1329;³¹ også af ham anses Erik Mændveds regeringstid som en guldalder, efterfulgt af en stejl nedgangslinie forårsaget af moralsk forfald. Mod Ellen Jørgensens³² betoning af lighedspunkterne opponerede Arup³³ med en vis ret, idet han hævdede, at mens Klagedigtet forherligede den jyske væbneropstand, brød Jyske krønike staven over den. Modsætningen er dog kun tilsyneladende, forårsaget af forskellen i affattelsestid: Klagedigtet er forfattet i en atmosfære af national begejstring og håb, mens Jyske krønikes forfatter tilbageskuende kan konstatere opstandens fiasko og indrangere den i rækken af de ulykker, der bidrog til nedgangens fortsættelse. Imidlertid kan der ikke være tvivl om, at også Jyske krønikes forfatter så frem til en national genrejsning.

Af særlig interesse er det at konstatere, at Klagedigtet intetsteds omtaler Christoffer; havde hans genindsættelse været jydernes mål, måtte det propagandistiske og moralistiske skrift have henvist til ham som Danmarks legitime konge. Legitimister var de jyske oprørere imidlertid mindst af alt; Christoffers misregering var i for frisk erindring til at de kunne ønske ham tilbage.

Ellen Jørgensens høje vurdering af Yngre sjællandske krønike gælder vel fortrinsvis den del af værket, som omhandler Valdemar Atterdags regeringstid;³⁴ men også for den hér behandlede periode er krønikes oplysninger af stor værdi. I modsætning til Jyske krønike iagttager Sjællandske krønike en nøgtern og uengageret holdning overfor Christoffer, men dens kronologi er korrupt, idet de oplysninger om Christoffers færden der anføres under årene 1327–29, som hovedregel bør henføres til det følgende år; den relative indplacering af de enkelte oplysninger er dog god nok.

Da Sjællandske krønike, hvis holdning er grundlæggende for Huitfeldts

Årbogen 1268–1523 er trykt i SRD VI, men efter et forlæg der er sekundært i forhold til H 112's version; dennes Christofferafsnit er en ordret gengivelse af Jyske krønike med et par enkelte udeladelser, hvoraf den vigtigste lader »teutonici« være ene om tilfangetagelsen af Christoffer i Saksøbing i 1332; en række tilføjelser går tilbage til tilskrifter i Peder Olsens collectanea, AM 107, 4°.

³¹ Script. min. I, p. 480 ff.

³² Annales Danici, p. 28.

³³ Erik Arup, Kritisk Vurdering af Klagedigtet af 1329, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1926, p. 31 f.; Arup fremhæver med rette, p. 22 f., Huitfeldts ambivalente holdning til Klagedigtet: På den ene side udnytter han dets konkrete oplysninger i sin fremstilling, mens han på den anden side affærdiger det som litterær makulatur.

³⁴ Ellen Jørgensen, Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800, 1931, p. 16 f.

vurdering af Valdemar Atterdag, ingen holdning har til Christoffer, bliver Huitfeldts vurdering af Christoffers regering Jyske krønikes. Sjællandske krønikes konkrete informationer udnyttes ganske vist til bunds, men da Huitfeldt ikke gennemskuer dens korrupte kronologi, giver det ham problemer at harmonisere den med Jyske krønike og især med brevmaterialet, således som det vil fremgå af det følgende.

Brevmaterialets spredte informationer om Christoffers aktivitet under landflygtigheden i årene 1327 og 1328, indtil mødet i Lübeck i november, afspejler kongens totale afmagt.³⁵ Dog meddeler Huitfeldt en række oplysninger om, at Christoffer i landflygtigheden fik diplomatisk og juridisk støtte fra kejseren til sine bestræbelser på at blive genindsat som konge; endvidere at Christoffer *forud* for sin tilbagekomst til riget havde forhandlet og truffet aftale herom med en række navngivne danske gejstlige og herremænd. Disse oplysninger er optaget i *Diplomatarium Danicum*;³⁶ udgiveren, C. A. Christensen, finder det ». . . usandsynligt at Hvitfeld selv skulle have konstrueret saa detaillerede og konkrete oplysninger«; oplysningerne om Christoffers politiske aktivitet og om en intervention af kejseren til hans fordel, går rimeligvis tilbage til ». . . en kopibog, anlagt af Kristoffer 2. og indeholdende breve, der har staaet i forbindelse med hans tilbagevenden til riget«; havde Huitfeldt kendt selve kopibogen ville han næppe have ladet sig nøje med de korte referater: »Man maa snarere tænke sig, at det er en af hans forgængere blandt det 16. aarh.s historikere, som har affattet de omhandlede referater, som Hvitfeld derefter har benyttet, mens selve brevbogen gik tabt«.

Sven Tägil, der nøje har redegjort for Christoffers og hans sønners europæiske forbindelser, accepterer at Huitfeldt med kejserens brev registrerer en tabt kilde, men understreger at usikkerheden ved tradingen svækker værdien af de meddelte oplysninger.³⁷

I DET følgende skal Huitfeldts fremstilling af Christoffers tilbagekomst gennemgås kritisk, oplysning for oplysning, med særlig hensyntagen til det ovenfor udviklede om hans generelle opfattelse af Christoffers historie.

Under 1327 berettes med Sjællandske krønike som kilde om Christof-

³⁵ Cfr. Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 10.

³⁶ DD 2. r. X, nr. 92, o. 1328-1329; som diplom er aftrykt kejserens »monitorial-skrivelse« (Chronologia II, p. 354²¹⁻³⁰), mens andre oplysninger om Christoffers exilaktiviteter er anført i tekstfastsættelsen (Chronologia II, p. 353²⁶⁻³⁵⁴²¹, samt p. 360¹¹⁻¹⁷ og p. 360²⁷⁻³⁶¹⁵).

³⁷ Sven Tägil, Valdemar Atterdag och Europa, 1962, p. 12 ff.

fers forlig med Johan.³⁸ Faktisk er der tale om forliget i Lübeck den 30. november 1328.³⁹

Under 1328 beretter Huitfeldt om Christoffers arbejde i almindelighed for at vende tilbage.

Først om hans arbejde for at vinde støtte indenfor riget. Oplysningerne er konstruerede; ingen god kilde meddeler det ringeste herom.⁴⁰ På den anden side er der tale om en nærliggende slutning, eller udfyldning: Når Jyske krønike lader danskerne kalde Christoffer tilbage,⁴¹ må også han have været aktiv. Huitfeldts formulering er interessant; en sammenstilling med hans egen fremstilling af Christiern II's argumentation på Sjællands landsting efter modtagelsen af opsigelsesbrevet i 1523 viser vel ingen verbaloverensstemmelser, men påfaldende reelt sammenfald:

³⁸ Chronologia II, p. 350¹⁻⁶. Annales Danici, p. 171.

³⁹ Cfr. nednf. p. 107f. og Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 11.

⁴⁰ Svaning beretter også om en forbindelse mellem jyderne og Christoffer efter Lübeckforliget, som også han anfører under 1327: »postea clam misit in daniam vt velleret amicos svstinere quis adductis in societate . . . (ulæselig), pærtæsi omnes iugi Holsatii exercitum coeperunt & (Gotorp ob, udstreget) Hathersleff quem tenebat Gerardus . . . (ulæselig), & solo æquarunt.«; herefter berettes om angreb på Gottorp (Gl. kgl. Saml. 2444, 4°, fol. 5, recto). I dette blandingsmanuskript er Christoffers historie en kladde med Svanings egen, sværtlæselige, hånd; den indeholder ingen primære oplysninger, afvigelserne fra de kendte kilder er produkter af Svanings frie fremstillingsform og refleksioner. – Allan Mohlin har udgivet »Complementum historiæ Saxonis« for tidsrummet 1286–1333 i Kristoffer II av Danmark, bilaga, 1958, men uden redegørelse for dens forhold; i tekstapparatet antydes Svaning dog som ophavsmand. For Christoffer II-partiets vedkommende er afhængigheden af kladden i 2444, 4°, ganske åbenbar. Ellen Jørgensen, Annales Danici, p. 31, note 2, fastslår da også forsigtigt at Complementum indirekte hidrører fra Svaning. Som andet end et uddrag af tabte Svaningarbejder må Complementum anses for temmelig værdiløs, ikke mindst for Christoffer-afsnittets vedkommende. – Huitfeldt var en overgang i besiddelse af det materiale Svaning måtte aflevere i 1579, herunder den nu tabte latinske danmarkshistorie, og sikrede sig afskrifter af det han kunne bruge (cfr. Harald Ilse i HT 12. r. I, p. 432 ff.). Hvis Huitfeldt har kendt den fra 2444, 4°, citerede notits eller en deraf afledet beretning i et nu tabt Svaningarbejde, kan han selvfølgelig have fået bekræftet sin egen konstruktion af en forbindelse mellem Christoffer og den jyske opstands udbrud; men springet fra den korte Svaningnotits til Huitfeldts detaljerede beskrivelse er for stort til at retfærdiggøre en antagelse af afhængighed; der er tale om parallellitet. – På forhånd kunne det ikke udelukkes at Meursius har benyttet Svanings tabte latinske danmarkshistorie til sin beskrivelse af Christoffers historie (Iohannes Meursii Historica Danica . . ., ed. Iohannes Lamius med Hans Grams noter, 1746), men Meursii fremstilling afviger ikke i det reelle indhold fra Pontani fremstilling, som igen er en parafrase over Huitfeldt (Iohannes Isacii Pontanus, Rerum Danicarum Historia, 1631).

⁴¹ Cfr. ovnf. p. 98.

Chronologia II p. 353²⁶ - 354³

Midler tid Kong Christoffer met hans Børn/ Woldemar oc Ottho/ vaare vden Riget/ lod hand icke aff inden Lands/ hos Bisper/ Adelen/ oc de som noget formaatte/ hans Sag at recommendere oc befale/ Hand vilde rette oc bedre gierne/ hues aff hannem forsømmet vaar/ baade imod Gud/ den hellige Kircke/ oc huer dennem/ hand vilde dennem met Gunst/ Naade forsørge/ oc all sin Handel oc Regering effter deris Raad indstille/

Christiern II's Historie p. 263²¹ - 264²

Samme tid gaff hand faare/ huad de Bisper oc gaat Folck vaar anlangende vdi Suerig oc Danmarck/ som hand forsaa sig met/ oc lod rette oc fengsle/ Derfaare vilde hand giøre tilbørlige Poenitentze/ oc den hente vdi Rom. Hand vilde fundere Gods til Hellige Stæder/ oc affbede denne hans Forseelse hos deris Sleckt oc Venner/ Hand vilde fremdelis føre sit Regimente effter hans Raads Raad/ icke effter Fremmede Folck deris indgiffuelse. Hand vilde sætte dennom Loffning oc Vissen derfaare/ om de hannom icke ville haffue betroet. Oc endelig vaar hand begærendis/ hans Sag maatte kome til Forhør/ før de saa Plutzligen toge aff sted met hanom.

I det bevarede manuskript til Christiern II's Historie er denne formulering tilføjet som indskud, skrevet med Huitfeldts egen hånd.⁴² Også dér er der – såvidt jeg kan se – tale om en Huitfeldtkonstruktion.⁴³ Endelig skal det nævnes at formuleringen hér, i Chronologia II, og i de øvrige oplysninger som ifgl. Diplomatarium Danicum skulle gå tilbage til en tabt kopibog, stærkt bærer præg af at være Huitfeldts egen, som den fremtræder i fortalerne.

Dernæst berettes om Christoffers bestræbelser for at vinde støtte udenfor det danske rige. At han har beklaget sig over sin skæbne overfor de personer han er kommet i kontakt med, turde være en banalitet, som Huitfeldt har kunnet ræsonnere sig til; men at disse beklagelser har antaget karakter af en udstrakt politisk korrespondence, indehol-

⁴² Ms. K. 14, fol., i KB Stockholm, fol. 311 recto; den hér citerede passage er endog en senere tilføjelse til en allerede foretagen tilskrift med Huitfeldts hånd; cfr. den kommende udgave af Huitfeldts manuskripter ved arkivar Grethe Ilse.

⁴³ Huitfeldt bygger på Svanings beretning i Christiernus II, Daniæ rex, 1. ed. 1658, hér efter 2. ed. 1670, p. 425, hvor der berettes om, hvorledes kongen, efter at være flygtet fra Jylland, på »forum generale« i Ringsted ». . . flebili voce ipse pro concione de Cimbrorum rebellione questus est, quod missis solennibus ad eos nuntiis atque litteris, de omnibus Articulis atque accusationibus quas contra se haberent, satisfactorum abunde pollicitus sit, quibus tamen omnibus nihil ad eos effecisset . . .«; Huitfeldts citerede beretning fra Christiern II's Historie er en nærmere udpensling af kongens anbringender for de oprørske jyder.

dende de hér nævnte argumenter, er der ingen grund til at tro; intet samtidigt kildemateriale bærer spor heraf.⁴⁴

Endvidere er det også hér muligt at fremdrage en paralleltekst fra Christiern II's skæbne, denne gang i Friderich I's historie:⁴⁵

Chronologia II p. 354³⁻¹⁶

Vdenlands for Keyser/ Konger/ Førster/ Herrer/ beklaget hand saadan stor Wret/ hannem oc hans Børn vaar sked/ at hand wforhørt Sag/ vaar forstøt fran Riget/ Hand erbød sig vnder deris Dom oc Sententz/ fordret deris Hielp oc Bistand/ at straffe hans wlydige Vndersaatte/ andre til it Exempel/ oc dennem selff/ som Regering føre/

Særdelis de som icke vide/ at dette Rige er it Valrige/ Oc lige som de haffue Mact at velge en til Konge/ saa oc at forskiude en/ for eens Vanart skyld/ huor met fast anderledis sig begiffuer vdi Arffueriger/ huor de ere plictige dennem at annamme/ som de en gang haffue antaget/ oc paa Arffis vegne der til ere berettet/

Friderich I's Historie p. 31²³⁻³¹

Dog all den stund hand vaar vdi hans elende/ forsømmede hand inted at beklage sig for Paffuelig hellighed/ for Keys. Maytt. For Chur oc Førster vdi det Rommerske Rige/ oc for alle Stender/ Den store Wræt hannom vaar vederfarit/ her vdi Riget at hand wforhørt sag imod hans Erbeding at staa til Rette/ vaar foriagit aff hans Sorne/ oc med Eed forplictige Vndersaatte fra hans Riger oc Lande/ Saadant vaar it vldeligt Exempel for andre Førster...

p. 34²⁻⁵

Hans Keiserlig Maytt. forfoer ocsaa tid effter tid/ hans Suogers Kong Christens Tyrannij oc forseelse/ imod Rigerne/ oc at det vaar Vall Riger/ icke Arfue Riger.

Den følgende oplysning om Valdemars opvækst er ren konstruktion. Tägil har påvist,⁴⁶ at der er tale om en misforståelse og viderebearbejdelse af Sjællandske krønikes oplysning under 1340:⁴⁷ »Item Valdemarus, filius Christophori regis, a curia Cesaris Bauaris et Sueuis stipatus regnum Dacie intrauit . . .«; med kejserens hof må forstås filialen i Bran-

⁴⁴ Tägil, op. cit., p. 12, har intet fundet herom. Cfr. videre at kejser Ludvigs korrespondence med grev Berthold af Henneberg er velbevaret og trykt i Hennebergisches Urkundenbuch I, 1842; Berthold var Wittelsbachernes særlige tillidsmand i nordiske og nordtyske anliggender, cfr. Tägil, op. cit., p. 8 ff., og den hos ham nævnte litteratur.

⁴⁵ Arild Huitfeldt, *Konning Friderich Den Førstis . . . Histori*, 1597; også hér bærer formuleringen stærkt præg af at være Huitfeldts egen.

⁴⁶ Tägil, op. cit., p. 21 f.

⁴⁷ *Annales Danici*, p. 172.

denburg,⁴⁸ men Huitfeldt opfatter det ganske bogstaveligt, og konstruerer herover beretningen om Valdemars opvækst:

Chronologia II p. 354¹⁶⁻²¹

Hand formedelst Margreff Loduig skyld/ formaatte saa meget den tid/ at Keyser Lodvig Bauarus tog hans Søn Woldemar til sig vdi sin Gaard/ huor hand bleff opdragen vdi Krigsbrug/ oc erlangede en stor Forfarenhed/ hannem siden Tienlig til den Bestilling hand ikom.

Nu følger beretningen om kejserens intervention; det er den der er optaget som diplom i *Diplomatarium Danicum*:

Chronologia II p. 354²¹⁻³⁰

Hand erlangede der hos Monitorial skriffuelse/ til Greff Geert/ at hand sin Sag skulle lade komme for wpartiske Dommere/ De Herrer aff Saxen/ Mekelnborg/ oc Pommern/ bleffue tilforordnede/ der om at skielne oc iudicere, Oc den tid Sagen kom faare/ befantis/ at Greffuen haffde Ret/ oc stod paa sit Pant/ Den anden Sag om Woldemar/ sagde hand icke at komme sig ved/ eller det Rommerske Rige/ Thi hand vaar vduald effter Dansk Ret.

De postulerede begivenheder er her af en ganske offentlig karakter; der er tale om handlinger der nødvendigvis må have vakt opsigt i samtiden: Kejserens indgriben i danske forhold, med nedsættelse af en domstol og domsafsigelse til følge. Man behøver blot at forestille sig den heraf følgende, nødvendige, udstedelse af breve: Fra Christoffer til kejseren; fra denne til sine repræsentanter i Brandenburg, til de implicerede parter og til de tilforordnede fyrster; fremdeles den sædvanlige diskussion frem og tilbage om domstolens kompetence, om mødested og -tid, etc.; endelig domstolens kendelse og dommens udfærdigelse i flere eksemplarer m.v. Hele denne sædvanlige og nødvendige brevudstedelse skulle være gået tabt i samtlige arkiver, ikke påberåbt på noget senere tidspunkt, men kun bevaret i en sen afskrift af »Christoffers kopibog«. Sluttelig skulle tildragelserne ganske have undgået samtlige kronikørers opmærksomhed. – Traderingen af kilderne til 1300-tallets historie er trods alt ikke så ringe at dette kan virke sandsynligt.

En kategorisk falsificering af beretningen kan dog ikke gennemføres; mangelen af en eksakt datering gør det umuligt at afgøre om de implicerede personer tids- og stedsmæssigt har været i stand til at sammentræde som en domstol. Fastholdes analogien til Christiern II's skæbne, findes der også et sidestykke til denne beretning, nemlig kejserens diplomatiske

⁴⁸ C. A. Christensen, Stig Andersens benyttelse af Valdemar Atterdags segl og forudsætninger for salget af Estland i 1346, HT 11. r. V, p. 414 med note 2.

og juridiske intervention til fordel for den fordrevne konge, umiddelbart efter hans flugt; også i dette tilfælde uden resultater.⁴⁹

Huitfeldt fortsætter nu med at berette om resultaterne af Christoffers bestræbelser. Huitfeldt kender Ringstedforliget af 12. november 1329⁵⁰ og kombinerer det med sine spekulationer over Christoffers virksomhed under landflygtigheden: De danske der omfattes af Ringstedforliget, må på forhånd have godkendt hans tilbagevenden. Den følgende parallel-opstilling kan tale for sig selv; uddraget af Ringstedforliget gengives i den af Huitfeldt selv bragte oversættelse (højre spalte), med anmærkninger om de væsentligste afvigelser fra det bevarede originalbrev:⁵¹

Chronologia II, p. 344³⁰ – 355¹³

Omsier formedelst Løffte/ Tilsagn/
hemelige Practicker/ met Rigens Ind-
byggere/ som hand viste sig beuaagen/
Forhuerffuet hand saa meget/ at
Erchebisp Jacob (!)⁵² vdi skaane/

oc en stor del aff Adelen/ baade her
vdi Sieland/ Skaane/ Lolland/ Fal-
ster/ erklerede dennom venligen oc vel
imod hannem/ Iblant denem vaare/
Her Albrit Albritssøn/ H. Loduigs
Brødre oc andre Her Loduigs Sønner
oc Arffuinge/
Her Peder Nielssøn Lucke/
Pros Jenssøn/

Chronologia II, p. 369²⁵ – 370¹⁶

Erchebisp aff Lund hans Folck/
Clerici, Prester/ skulde haffue effter
denne Dag en endelig Sone/ Vaar det
saa hand løste disse Lande/ da skulde
de bliffue ved denne Sone/
Bønderne (!)⁵³ vdi Skaane oc Sieland
boendis/ skulde effter denne Dag vere
vdi samme Sone met hannem/
Fornemlig
Her Albret Albretssøn/
Marsk Loduigs fem Børn (!)⁵⁴/
oc alle deris Venner/
Her Peder Nielssøn Lucke/
oc Pros Jonessøn Brødre/ oc alle
deris Venner (!)⁵⁵

⁴⁹ Friederich I's Historie, p. 32f.; denne parallel er dog ikke så udpræget at den med fordel kan sidestilles.

⁵⁰ DD 2. r. X, nr. 172; cfr. nednf. p. 113.

⁵¹ Brevet er oversat i sin fulde udstrækning i *Chronologia II*, p. 368³–373¹⁹; som første fejl konstateres, at udstedelsesstedet vilkårligt er ændret fra Ringsted til »Tingsted i Falster«. Originalbrevet er gengivet i facsimile i *Corpus diplomatum regni danici*, 1938, nr. 827; det er velbevaret og letlæseligt. De meningsforstyrrende afvigelser i Huitfeldts gengivelse må følgelig skyldes afskriverens/oversætterens manglende sprogkundskaber.

⁵² Ærkebiskop var Carl Eriksen.

⁵³ Orig. har (§ 10) »Vortmer al de ghone de bynnen Schone vnde Selande wonen . . .«

⁵⁴ Orig. har (§ 10) » . . . marscalk Lodeghewes wif. kinder. vnde al ere vrent . . .«
– Ludvig Albertsen efterlod sig kun én søn og én datter; når Thiset i Danmarks Adels Aarbog, 1892, p. 100, opererer med tre ukendte børn, skyldes det sikkert denne fejl-oversættelse.

⁵⁵ Orig. har (§ 10) » . . . vnde prouest Jons syn broder. vnde al er vrent.«

Her Anders Pederssøn aff Alnerup/
 Her Anders Nielssøn/
 Her Peder Styggi/
 Her Kiedel Pederssøn/
 Her Peder Jenssøn Cantzler/

Niels Anderssøn/
 Johan Hasenberg/
 Henrich Pederssøn/
 Erick Jonessøn/
 Aage Hass/

Her Vffe Nielssøn/
 Her Eske Brock/
 de Herrer aff Verle/ som haffde
 Gods her inde⁵⁶/ oc flere/

Her Anders Pederssøn aff Alnerup/
 Her Anders Nielssøn/
 Her Peder Styge/
 Her Kiettel Pederssøn/
 Her Peder Jenssøn Cantzeler/
 oc Her Hermind Prest til Søborrig(!)⁵⁶/
 Riddere/

Niels Anderssøn/
 Johan Hasenberg/
 Henrich Pederssøn/
 Erich Jonessøn/
 Aage Hass/

. . . Ydermere wi tager vdi vor Sone/
 Her Vffe Nielssøn/
 Her Eske Brock (!)⁵⁷
 oc alle de som haffuer giffuet oc vendt
 dem til oss(!)⁵⁸ de skulle bliffue ved
 all deris Rettighed/ Frihed/ Gods/ som
 de redeligen kand beuise deris.

Hermed har Huitfeldt redegjort for Christoffers resultater blandt stormændene i det østdanske område. I fortsættelsen berettes om hans fremgang hos jyderne; grundlaget for kombinationerne er nu Jyske krønike,⁶⁰ suppleret med Klagedigtet. Den anførte bevæggrund for at kalde Christoffer tilbage, må formodes også at referere til de ovenfor nævnte østdanske stormænd.

På trods af Huitfeldts kombinationer er kildeforlægget umiskendeligt, mere i grundholdningen end verbalt:

Chronologia II, p. 355¹³⁻²⁸

Bisp Jacob Split aff Ribe/
 oc Bisp Suend aff Aarhus sloge dennem
 til det samme Parthi/

*Klagedigtet, strofe 13, Script. min. I,
 p. 483*

At Jacobus Split, Ripensis/ pontifex
 egregius,/ et Sueno, Arhusiensis/
 dominus eximius,/ rectores ecclesie/
 fautores iusticie,/ veraces, audaces,
 suaserunt, egerunt/ omnibus valen-
 cius.

⁵⁶ Orig. har. (§ 10) »Syebu« (sc. Søby).

⁵⁷ Orig. har (§ 12) »...hern Esschel Krak.«; ifgl. Thiset, op. cit., forveksles de to personer ofte. Thiset gør i øvrigt ingen undtagelse!

⁵⁸ Orig. har (§ 12) »...vnde al de tu vs ghekeret sint van Denen...«.

⁵⁹ Huitfeldt kender Werlernes medvirken fra deres forbund med kong Magnus af Sverige og Norge mod Knud Porse, cfr. nednf. p. 109.

⁶⁰ Jyske krønike meddeler disse oplysninger efter at året 1329 er anført; men Huitfeldt bevæger sig i året 1328 i overensstemmelse med Sjællandske krønike.

huilcken saa oc befant/ Greff Geert
at søge sin egen Fordel/ icke den
vdualde Kong Woldemars/

Fortrød ocsaa/ at Tydske oc fremmede
skulde haffue Rigens Slaatte oc Læn
inde/ som infødde Mend ellers burde
at faarestaa/ Fortrød ocsaa/ at en Part
saa rigeligen vaare aflagde met For-
læninge/ oc saa vel tagne/ oc andre
skulde intet haffue/ oc icke vere hørt/
At de paa det sidste fortrød/ at de
nogen tid haffde medueret at for-
driffue Kong Christoffer/ oc hans Søn/
eller nogen tid gjort Forbunt imod
hannem/

Huorfaare de samme som Kong
Christoffer før haffde affsat/ igien
indfordret hannem vdi Riget/ at
skulde komme/ met en Krigsmact/
de vilde giøre hannem all den Hielp
de kunde.

Jyske krønike, Script. min. I, p. 453

. . . (Teutonici) non solum terram, sed
eciam castra regni optinebant; nobi-
lesque regni, qui sperabant se post
expulsionem Christoferi regnatos,
iam per Teutonicos, quos introduxer-
ant, artabantur, capiebantur et serui
fiebant.

Propter quod latenter in odium
Teutonicorum Christoferum reuoca-
bant.

Den afsluttende del af denne serie beretninger om Christoffers virk-
somhed i landflygtigheden, er en række refleksioner over den uddrage-
lige morale, cfr. den sammenfattende vurdering af Christoffer.⁶¹ I stili-
stisk henseende fungerer de som en naturlig afrunding, der bringer de
foregående »konkrete« oplysninger i indbyrdes sammenhæng:

Chronologia II, p. 355²⁸ - 356⁴

Saaledis er it Forbunt snart til at skillie/ særdelis giort iblant mange Hoffue-
der/ som haffuer atskillige Ender huer at tilsee/ Greffuen haffde heller aldrig
bleffuet har saa mectig vdi Riget/ haffde icke vor egen Wsennie/ Wsamdirect/
Wtro/ voldet voris egen Forderffuelse/ Wi fordret oc fødde vnder oss/ som
Nødder føder Orme/ dennem oss selff skulle opæde.

Kompositorisk har skildringen af Christoffers exil-aktiviteter den funk-
tion, at lægge op til den nu følgende beretning om Lübeckforliget af
30. november 1328 mellem Christoffer og Johan. Indledende rekonstrue-
res Christoffers ræsonnement:

Chronologia II, p. 356⁴⁻⁹

Kong Christoffer som ingen mact haffde/ handlede met hans Halffbroder/
Greff Johan aff Holsten oc Vagerland/ hand skulde følge hannem her ind/

⁶¹ Ovnf. p. 94f.

oc forstrecke hannem met en summa penninge/ Denne Greffue vilde hand sætte imod Greffue Geert/ oc Voldemaro Slesuicense.

I fortsættelsen funderes videre, med udgangspunkt i Jyske krønikes bemærkninger om at nogle danske ydede Gerhard støtte, kombineret med Klagedigtets strofe 13:

Chronologia II, p. 356⁹⁻¹⁷

Men de juder vaare icke Eens derom/ En part holt dennem til Bisp Jacob Splijt/ oc Suend aff Aarhus/ til Kong Christoffers Haand/ De andre vilde heller haffue Voldemarum Slesuicensem, for at hand forlænte dennem met store Forlæninger/ oc viste huor met de skulde opholdis/ Andre maa see kunde icke heller der met tilkomme/ fordi at Greffue Geert haffde alle Slaatte oc Fester inde vdi Nørre Judland.

Denne sidste passage, sammenholdt med p. 355¹³⁻²⁸ ovnf., viser hvorledes Huitfeldt er i stand til at udnytte sine kilder tilbunds, at organisere deres udsagn til brug i sin fremstilling, uden der bliver tale om åbenbart referat.

P. 356¹⁸⁻³⁵⁷¹⁰ meddeles et udtog af det vigtigste brev i Lübeckforliget,⁶² hvorved Christoffer erkendte en gæld til Johan på 20.000 mark sølv, hvoraf halvdelen dækkedes ved pant i Lolland; til gengæld skulle Johan stille tropper til Danmarks generobring. I tilslutning hertil polemiserer Huitfeldt mod Johann Petersens holstenske krønike:⁶³

Chronologia II, p. 357¹⁰⁻²⁰

Dette er den Forligelse som den Holster Krønike refererer om/ At Greffuerne ere møtte til Lybke/ haffuer der forenet dennem met Kong Christoffer/ at skulle sætte hannem ind igien vdi Riget/ skulde derfor haffue 80000 Marck Cølnisk/ den Danske Skow/ oc 8. Sogner omkring Gottorpe/ til Vnderpant/ Men saadant findis vdi ingen Breffue eller Instrumenter/ huorfaare det ey heller er at følge/ Men fordi ieg skriffuer Danske Historier/ følger ieg heller Danske Annales, end fremmede Skribenter/ som vide der intet om.

Huitfeldt skyder ved siden af målet, for Johann Petersens referat gælder det forlig, Gerhard måtte indgå med Johan og Christoffer i sommeren 1329; dette forlig er kendt gennem Detmars referat.⁶⁴ Både Johann Petersen og Huitfeldt er undskyldte, for Detmar var utrykt og kun kendt – via Korners fantasifulde omskrivninger – hos Krantz.⁶⁵

⁶² Cfr. DD 2. r. X, nr. 74, 30. nov. 1328.

⁶³ Johann Petersen, *Cronica der Lande zu Holstein*, 1557, p. lxxxv.

⁶⁴ Cfr. Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 11f.

⁶⁵ Cfr. ovnf. note 28.

Konsekvensen for Huitfeldts fremstilling er imidlertid, at han senere må konstruere en overenskomst mellem Christoffer og Gerhard,⁶⁶ da han nægter at fæste lid til denne.

Efter Lübeckforliget 1328 beretter Huitfeldt, som videre indledning til Christoffers tilbagekomst, om herrerne til Werles forbund med kong Magnus af Sverige og Norge mod Knud Porse, »Konning Christoffer til beste«. Med oversættelsen af dette brev springer Huitfeldt ind i året 1329, vel at mærke på et så sent tidspunkt som 22. august.⁶⁷

Nu opsummeres Christoffers udenlandske hjælpere,⁶⁸ hvorefter der med Sjællandske krønike som kilde berettes om Christoffers og Johans march gennem Falster og Lolland og nedkæmpelsen af de sjællandske bønder ved Vordingborg. I henseende til kronologien er Huitfeldt sprunget tilbage til året 1328, i overensstemmelse med Sjællandske krønike:⁶⁹

Chronologia II, p. 359³¹–360¹¹

Formedelst den hielp K. Christoffer
fick aff Greff Johan at ruste sig met/
Formedelst ocsaa den Hielp Her
Henrich aff Mekelnborg for det Før-
stendomme Rostock gjorde hannem/
de Herrer aff Verle/ oc Greff Gunzelin
aff Wittenberg/

Kom hand oc Greff Johan først til
Lolland/ siden til Falster/ huor
Nykiøbing bleff belagt/ oc formedelst
Dagtingning opgiffuen/ Der fran dra-
ger de baade offuer til Vordingborg/
Der møder dennem en heel hob Bøn-
der/ vilde forhindre dennem Land-
gang/ Men Bønderne bleff affslagen/

*Sjællandske krønike, Annales Danici,
p. 171*

(1328) Item rex Christophorus
collecto exercitu grandi

cum Johanne comite est reuersus; ac
primo in Lollandiam se recepit et per
Falstriam transiens castrum Nycø-
pingh fecit obsideri; deinde circa
Vordingburgh bellum fecit, ubi multi
rustici perierunt,

⁶⁶ Cfr. nednf. p. 114.

⁶⁷ I introduktionen af brevet, *Chronologia II*, p. 357²¹–358⁴, berettes om Knud Porses politiske stilling på grundlag af tidligere og senere meddelte oplysninger om ham; bl.a. at han havde tilegnet sig Werlernes gods på Sjælland. Selve brevet bringes i oversættelse p. 358⁵–359³⁰, cfr. DD 2. r. X, nr. 147. I marginen udfor aftrykket er anført året 1329.

⁶⁸ De ikke hidtil nævnte hjælpere kender Huitfeldt fra Ringstedforliget; fyrst Heinrich af Mecklenburg døde den 21. januar 1329 (Huitfeldt nævner det ikke), men hans søn Albrecht er Christoffers medlover for Ringstedforliget (§ 26); grev Gunzelin nævnes i § 21.

⁶⁹ Cfr. nednf. p. 112f., at Huitfeldt faktisk mener at berette om begivenheder i året 1328.

Aarsagen vaar/ at Hertug Knud Porse/ militaribus a longe sequentibus sub
 met Adelen oc det beste Krigsfolck duce Porsona, ut uiderent finem.
 vaar icke tilstede/

P. 360¹¹–361⁵ kommer endnu en række oplysninger, hvoraf *Diplomatarium Danicum*'s udgiver vil henføre nogle til Christoffers kopibog.⁷⁰ Der er imidlertid tale om en opsummering af tidligere bragte meddelelser, hvorved trådene samles. Som ved beretningen om Christoffers exil-aktiviteter berettes der først om Øst-, siden om Vestdanmark.

Den første meddelelse i denne gruppe hører egentlig sammen med den sidst citerede passage. Sjællandske krønike fortsætter: »Sed acceptis treugis . . .«; dette lyder i Huitfeldts version med påfølgende eksemplificering:

Chronologia II, p. 360¹¹⁻¹⁹

Hand lader saa Breffue ansla alleuegne vdi Sieland/ oc tilgiffuer de Sielandsfar/ oc alle som vilde falde hannem til/ deris Forseelse. De Lollicker/ Sielandsfar/ Falstringe/ vaare keede/ som førre er sagt/ aff de vdlendiske Herrer/ Voldemari oc Greffue Geertis Regimente/ De lode dennem dagtinge met Kong Christoffer/ tenckendis hand maatte nu faa it andet Sind/ effter saadan en Fornedrelse.

»Som førre er sagt« refererer til det tidligere p. 353¹³⁻²⁸ anførte om danskernes bevæggrunde; dagtingningen ligger allerede i den sidst citerede passage.

Herefter, p. 360¹⁹⁻²², berettes om forholdene i Jylland; Huitfeldt gentager her sin opfattelse af at Christoffer havde forbindelse med den jyske opstand, således som det sidst er udviklet p. 356⁴⁻¹⁷.

I fortsættelsen berettes om angrebet på Haderslev, som Huitfeldt kender fra Jyske krønike⁷¹ og fra Klagedigtets strofe 17;⁷² befrielsen af Erik Christoffersøn ved denne lejlighed er en fejlslutning, som Huitfeldt muligvis har overtaget fra Mogens Madsen.⁷³ Ved at oversende

⁷⁰ Cfr. ovnf. p. 100 med note 36.

⁷¹ *Script. min. I*, p. 452. Huitfeldt forestiller sig angrebet foretaget i 1328; Jyske krønike nævner intet år og anfører først årsangivelsen 1329 ved omtalen af det andet angreb på Gottorp, cfr. Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 8, note 38. – Det er denne vilkårlige gætning på året 1328, der overhovedet gør det muligt for Huitfeldt at harmonisere første halvdel af den jyske opstands historie med Sjællandske krønikes beretning under 1328. – Endelig kan det bemærkes at Huitfeldt kun beretter om ét angreb på Gottorp, nemlig *Chronologia II*, p. 377¹⁸⁻³¹, cfr. nednf. p. 117.

⁷² *Script. min. I*, p. 484f.

⁷³ Mogens Madsen, *Series Regum Daniæ*, ed. H. F. Rørdam i *Monumenta Historiæ Daniæ*, 2. r. II, 1887, p. 126, cfr. p. 122. – Huitfeldt véd fra Sjællandske krønike,

kong Erik til Østdanmark slutter Huitfeldt forbindelsen til brevmaterialet:⁷⁴

Chronologia II, p. 360²²⁻²⁷

Drage for Hadersleff/ finge det vdi en ijl ind/ som Kong Erich Christofferssøn sad fangen/ Hannem forsende de offuer til de andre Danmarckis Raad i Sieland oc Skaane/ at giøre Rigens Mend en tilbørlig Foruaring før hand slap/ for hues hannem vaar videre giort til diss.

Den følgende beretning har atter det ofte brugte Ringstedforlig som forudsætning, nemlig § 9 hvori kirken tilsiges Christoffers fred. Som forudsætning for denne bestemmelse ræsonnerer Huitfeldt sig til følgende overenskomst, som han vilkårligt lokaliserer til Roskilde:

Chronologia II, p. 360²⁷ - 361⁵

Erchebisp Carl aff Skaane met Adelen sammesteds/ effterfulde de Sielandsfar/ som forbeneffnd er/ falt Voldemaro Slesuicense fran/ Forsonet oc forlige dennem met Kong Christoffer/ saa de her effter troligen skulde staa hannem bij/ som deris Herre oc Konge/ Hand tilgaff dennem deris Forseelse/ oc forunte dem deris Gods igien/ som de haffde haffit tilforne/ oc aldrig at skulde tencke eller arge paa deris Forseelse/ huilcket skede til Roskild.

Efter denne forklarende opsummering indføres resten af Sjællandske krønikes oplysninger under 1328:

Chronologia II, p. 361⁶⁻³⁰

Som Kong Christoffer nu vilde drage at Kiøbenhaffn/ det at indtage/ møder hannem en fornemme Ridder paa Veyen/ heede Her Inguer Hiort/ Den spurde hand ad/ Met huad Dristighed hand torde møde hannem/ som hand tilforne saa høyt haffde fortørnet/ Den anden suaret/ hand vaar kommen for

Sjællandske krønike, Annales Danici, p. 171

. . . dum per Sialandiam transit, obuiam habuit quendam militem Inguarum Hiort nomine; qui a rege interrogatus, qua audacia sibi obuiaret,

respondit, quod uellet eum placare et

Annales Danici, p. 170, og fra Årbogen 1268-1523, ms. H 112, folio 119, verso, cfr. ovnf. note 30, at kong Erik efter tilfangetagelsen i 1326 førtes til Haderslev, som dengang var i Ludvig Albertsens besiddelse, cfr. DD 2. r. IX, nr. 254; her lader Huitfeldt ham sidde, selvom det klart fremgår af Johans overenskomst med Ludvig Albertsens arvinger den 30. oktober 1329, DD 2. r. X, nr. 166, at Erik udleveredes til Johan sammen med Helsingborg, hvortil han altså må være blevet overført - sikkert allerede i 1326, da Ludvig Albertsen kun havde fået overdraget Haderslev som foreløbigt tilholdssted indtil Christoffer blev styrtet.

⁷⁴ Cfr. forgående note. Huitfeldt meddeler det nævnte forlig mellem Johan og Ludvig Albertsens arvinger i *Chronologia II, p. 364²⁵-368²*.

hand vilde sone sig/ oc antuorde hannem Kiøbenhaffn/ Der paa giorde hand hannem strax Vissen.

Da Greffue Johan det fornam/ sende hand ilende nogen aff hans Folck for i Veyen/ som aff forneffnde Ridder/ paa Kongens vegne skulde anamme forneffnde Slaat oc By/ tenckendis formedelst Pant at vere foruisset for sine Penninge/ naar hand haffde sit Folck der inde/ Den tid Kong Christoffer kom did/ saa hand dennem vdsticke Greffue Hansis Fane/ it Nelleblad/

Der offuer bleff hand saa vred oc fortørnet/ paa hans Halffbroder/ at hand offuergaff alt Thog/ oc huad hand giøre skulde Foer offuer at Judland/ til Skanderborg/ huilcket hand endda met nogen andre faa Slaatte inde haffde aff alt Riget/ huor hand bleff en tid lang/ Hans Heste oc Folck lod hand forlegge alleuegne vdi Klostrene/ som dennem slet vdtæret. Hans Anhang oc Parthi bleff forfærdet offuer/ at hannem icke fulde større Mod oc Hierte/ oc at hand haffde sat dennem vdi Sticket/ som den der haffde forlat dennem.

castrum Hafnense, quod tenebat, sibi resignare. Data super hoc fide statim est reuersus.

Quod audiens comes Johannes premisit ex suis, qui dictum castrum ab ipso milite sub nomine regis acceptarent;

quo accepto vexillum comitis folio urtice insignitum erexerunt.

Quod uidens rex Christophorus indignabatur, et separatus cessit a comite in Juciam, et in Scandelburg moram fecit;

equos exercitus sui apud monachos et moniales pabulauit de patrimonio Crucifixi.

Huitfeldt er ikke i stand til at se, at Sjællandske krønikes beretning om Christoffers ophold på Skanderborg er identisk med Jyske krønikes oplysning, som han senere indfører i forbindelse med udnyttelsen af Jyske krønike under året 1329.⁷⁵ Den eneste mulighed for at fremstillingens konsistens kan opretholdes, er at Huitfeldt virkelig opfatter de her beskrevne begivenheder som foregået i 1328, i overensstemmelse med Sjællandske krønike.⁷⁶ *Dens* korrupte kronologi medfører at Huitfeldt to gang beretter om Christoffers tilbagekomst, først på grundlag

⁷⁵ Chronologia II, p. 375¹⁹⁻²³, cfr. nednf. p. 115.

⁷⁶ Det sidst foregående brev Huitfeldt har meddelt er dateret den 22. august 1329, det næstfølgende den 28. september 1329; de herimellem beskrevne begivenheder kan hverken på den ene eller anden måde presses ind i dette korte tidsrum. Det forestiller Huitfeldt sig sikkert heller ikke; i stedet »fortrænger« han brevenes dateringer, og beretter efter Sjællandske krønike om begivenheder i året 1328 (!).

af Sjællandske krønike, siden på grundlag af Jyske krønike. Denne harmonisering er kun mulig fordi de to krøniker hver især beretter sparsomt om begivenheder udenfor deres respektive tilblivelsesområde.

Afhængigheden af beretningernes kronologi medfører en mere tilfældig indplacering af brevmaterialet. Huitfeldt organiserer brevmaterialets udsagn i overensstemmelse med det billede af begivenhedsforløbet, han har dannet sig på grundlag af de berettende kilder.

Efter at Sjællandske krønike er udtømt for oplysninger om Christoffers tilbagekomst, etablerer Huitfeldt en forbindelse til brevmaterialets oplysninger om forligene i Østdanmark:

Chronologia II, p. 361³¹–362⁶

Aar 1329. raade hans Raad oc Adel hannem/ hand skulde forlige sig met sin Halffbroder Greffue Johan/ oc tage noget aluerligen faare imod Konning Woldemar/ hannem vaar imod sat/ oc Greffue Geertis mact her vdi Riget/ Huorfaare hand forskreff atter sin Broder her ind/ oc forligte sig met hannem vdi saa maade/ . . .

Herefter, p. 362^{6–20}, meddeles korte register af 4 vigtige breve, nemlig Johans to overenskomster med Ludvig Albertsens arvinger af hhv. 28. september og 30. oktober 1329,⁷⁷ det så ofte udnyttede Ringstedforlig af 12. november 1329⁷⁸ samt endelig et forlig mellem Christoffer og Knud Porse af o. 11. november 1329.⁷⁹ Disse breve er tilsammen hovedkilden for *vort* kendskab til forligene om Østdanmark i 1329.⁸⁰

Huitfeldt har således redegjort for den første halvdel af Christoffer-tilbagekomst, forligene med Johan og de østdanske herremænd og prælater. Tilbage står en overenskomst med Gerhard.

⁷⁷ Chronologia II, p. 362²¹–364¹⁷, trykt i DD 2. r. X, nr. 156; p. 364^{18–24} forklarer indledende, at det følgende brev er den endelige overenskomst, nemlig p. 364²⁵–368², trykt i DD 2. r. X, nr. 166. – Huitfeldt meddeler en lang række breve vedrørende Ludvig Albertsen og hans arvingers forhold; hovedparten af disse breve kendes kun gennem Huitfeldt, som må have kendt et nu tabt privatarkiv, cfr. Repertoriet, 1. r. IV, p. 114 og p. 128.

⁷⁸ Chronologia II, p. 368³–373¹⁹, cfr. DD 2. r. X, nr. 172; forliget kommenteres kort p. 373^{20–23}.

⁷⁹ Chronologia II, p. 373²³–374³, trykt i DD 2. r. X, nr. 170. Dette brevreferat er udateret, hvad der kunne rejse tvivl om dets autenticitet; men er der tale om en Huitfeldtkonstruktion, er den en lige så god slutning til virkeligheden som nogen; DD's datering o. 11. november 1329, fremkommer ved at Knud Porse denne dag forlenes med Estland, DD 2. r. X, nr. 171, hvilket Huitfeldt i øvrigt ikke véd; derimod aftrykker han Christoffers forsikring til de estniske vasaller om aldrig at ville afhænde Estland, Chronologia II, p. 375²⁹–376²³, cfr. DD 2. r. X, nr. 152, 21. september 1329.

⁸⁰ Cfr. Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 14 ff.

Som ovenfor nævnt⁸¹ forkastede Huitfeldt trekantforliget i Lübeck i sommeren 1329; i stedet bliver det uopslidelige Ringstedforlig grundlag for en silentio-slutning om en våbenstilstand mellem Christoffer og Gerhard.⁸² Denne skal ses i forbindelse med det senere meddelte, endelige forlig mellem Christoffer og Gerhard, hvor det nævnes at Christoffer skal holde det forlig, Johan har mæglet imellem dem.⁸³

Chronologia II, p. 374³⁻⁹

Midler tid dette skede/ lagde Greffue Johan sig vdi at forlige Kong Christoffer oc Greffue Geert. Til en Indgang bleff dennem først berammet en Anstand imellem paa nogen tid/ Midler tid skulde Greffue Geert beholde hues Pant hand inde haffde/ Kongen skulde beholde hues Rigens Gods som icke vaar vdsat.

Ligesom Sjællandske krønike med sin fatale kronologi havde dannet grundlag for beretningen om Christoffers tilbagekomst indtil forligene om Østdanmark, bliver Jyske krønike nu hovedkilde for hans etablering i Vestdanmark.

Først berettes om Christoffers fængsling af biskop Tyge af Børglum. Tidsangivelsen 1329 er Huitfeldts forkerte gætning, idet fængslingen må have fundet sted kort før 22. september 1330.⁸⁴ Gerhards meddelagtighed er ikke bedre hjemlet; i hvert fald foranlediger han senere Tyges løsladelse.⁸⁵

Chronologia II, p. 374¹⁰⁻¹³

Aar 1329. bleff Bisp Tyge aff Børglum effter Kong Christoffers Befordring/ fangen aff Greffue Geert/ Der offuer kom Riget vdi Forbud/ huilcket varede vdi 7. Aar oc lenger.

Jyske krønike, Script. min. I, p. 453

Cepit autem Christoferus quendam Tukonem, episcopum Burglanensem; propter cuius capcionem clerus regni tenuit interdictum annis .7. et mensibus octo.

Til nærmere forklaring af baggrunden for interdiktet aftrykkes her efter Vejlekonstitutionen af 1256.⁸⁶

⁸¹ Ovenfor p. 108f.

⁸² Ringstedforligets § 11, der bestemmer at den overenskomst Johan har mæglet med Gerhard skal holdes; i virkeligheden refereres der til trekantforliget i Lübeck sommeren 1329.

⁸³ Cfr. nednf. p. 117 f.

⁸⁴ Nemlig kort før Christoffer fremsætter sine klager mod Tyge for Viborg Lands-ting; cfr. nednf. note 92.

⁸⁵ I forliget mellem Christoffer og Gerhard den 10. januar 1332, DD 2. r. X, nr. 348, bestemmes at Christoffer skal løslade Tyge som en indrømmelse til Gerhard.

⁸⁶ Chronologia II, p. 374^{17-375¹⁸}, cfr. DD 2. r. I, nr. 176, 6. marts 1256, hvor det anføres at Huitfeldts forlæg er Vedels afskrift i KB Additamenta 114, 4°. – Indledningen til dette brev, p. 374¹³⁻¹⁶, anfører fejlagtigt Jens Grand som udsteder (i stedet for Jacob Erlandsen).

Dernæst berettes p. 375¹⁹⁻²³ om Christoffer og Eriks levned på grundlag af Jyske krønikes notits: »Resedit Christoferus in Scandorpborgh, Ericus autem filius eius in Nyborgh«. ⁸⁷ Ligesom beretningen om biskop Tyges fængsling, er der her tale om begivenheder i 1330, ⁸⁸ i øvrigt allerede berettet én gang tidligere, under 1328 på grundlag af Sjællandske krønike; ⁸⁹ til overmål anvendes denne Jyske krønikes notits endnu engang, nednf. p. 379¹¹⁻¹⁷.

De to foregående fejlplaceringer af begivenheder til året 1329 skyldes ikke umiddelbart kilden Jyske krønike. Ganske vist anfører den kun dateringer meget sparsomt – de oplysninger Huitfeldt nu og i det følgende anvender, er anført mellem et enligt 1329 og et ligeså enligt 1331 – men Huitfeldt har i det følgende en god fornemmelse for den kronologiske placering af Jyske krønikes enkelte oplysninger. De to fejlplaceringer hér er da også forårsaget af hans *bevidste* ændring af begivenhedernes rækkefølge hos Jyske krønike. ⁹⁰

Endnu engang kan det fastslås, at Huitfeldt var i stand til at manipulere håndfast med sine kilders udsagn. I dette tilfælde fordi der *må* siges noget om Christoffers virksomhed mellem det konstruerede forlig (ovnf. p. 374³⁻⁹) og den følgende beretning om Christoffers fornyede uoverensstemmelser med Gerhard.

Huitfeldt lod Christoffer komme ét år for tidligt til Sjælland, og det havde været nødvendigt at udfylde tiden frem til brevmaterialets udsagn om det østdanske forlig i november 1329 med et ophold i Jylland. Denne beretning var affattet på grundlag af Sjællandske krønike og med godkendelse af dens korrupte kronologi. Kronologisk *burde* Huitfeldt nu befinde sig nærved årsskiftet 1329–1330; det gør han bare ikke! Han »glemmer« brevmaterialets dateringer november 1329; eller måske snarere: Han lader hele den forudgående fremstilling af Christoffers tilbagekomst til Østdanmark ude af betragtning, idet han sadler om fra Sjællandske krønike til Jyske krønike.

Med Jyske krønike befinder Huitfeldt sig tilbage i begyndelsen af året 1329. Krønikes udsagn, at danskerne »... latenter in odium Teutonorum Christoferum reuocabant«, ⁹¹ udbygges af Huitfeldt til, at

⁸⁷ Script. min. I, p. 453.

⁸⁸ Cfr. Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 18.

⁸⁹ Ovnf. p. 112.

⁹⁰ Jyske krønike anfører de to notitser *efter* at have redegjort for Christoffers forlig med Gerhard om Vestdanmark, dvs. Ribeforliget, cfr. nednf. p. 117ff.

⁹¹ Cfr. ovnf. p. 98.

Christoffer var aktivt medvirkende ved et angreb på Gottorp.⁹² Denne sammenhæng nødvendiggør at Christoffer optræder som dobbeltmenneske i året 1329.

Sidst Huitfeldt beskæftigede sig med den jyske opstand – dengang i Sjællandske krønikes kronologiske ramme – var Haderslev blevet erobret.⁹³ P. 377⁷⁻³¹ resumeres forhistorien,⁹⁴ og der berettes om opstandens videre forløb.

Chronologia II, p. 377⁷⁻¹²

Siden Kong Christoffer nu vaar forligt met hans egne Vndersaatte/ oc met sin Halffbroder Greff Johan/ sad hand en tidlang stille/ fast den Sommer oc den heele Vinter offuer/ oc siuntis da fredeligen at ville leffuet/ met Greff Geert/ efter den Fordrag Greff Hans haffde giort dennem imellem.

Med »fast den Sommer oc den hele Vinter offuer« tidsfæster Huitfeldt det konstruerede forlig p. 374³⁻⁹ til forsommeren 1328 (!); han har ganske klart mistet forbindelsen til konteksten, som *dengang* var Ringstedforligets § 11.

Årsagen til angrebet på Gottorp er hentet fra Jyske krønikes citerede udsagn om danskernes utilfredshed med tyskervældet, sammenholdt med Christoffers postulerede tilstedeværelse i Jylland i vinteren 1329:

Chronologia II, p. 377¹³⁻¹⁸

Men hand vaar wrolig oc wstadig aff Naturen/ som hand nu seer oc formercker/ hans Vndersaatte en deel at vere ilde tilfreds met de Holster deris Regimente/ opegger oc opuecker hand den menige Mand/ Adel/ Bønder oc Kiøbstedsmend/ vdi Nørre Judland/ imod Voldemaro Slesuicense,

⁹² Cfr. ovnf. note 40, at Svaning i lighed med Huitfeldt antyder en forbindelse mellem Christoffer og den jyske opstands *iværksættelse*. – Jyske krønikes opfattelse, at Christoffer kaldtes tilbage af danskerne, har fået en vis – men uberettiget – understøttelse gennem en fejlversættelse i Danmarks Riges Breve af DD 2. r. X, nr. 243, 22. september 1330. Passagen i brevets § 2 »... in quinto anno quanto adherentibus nobis pocioribus hominibus nostris/ nos ad pristinum regnum dignatus est altissimus reuocare...« oversættes med biskop Tyge af Børglum som underforstået subjekt; det rette subjekt er imidlertid »altissimus«, i.e. Vorherre. Biskop Tyge eller Vorherre giver en himmelvid forskel ved en slutning til virkeligheden ud fra det sparsomme kilde-materiale. – Dette brev, Christoffers klageskrift for Viborg landsting mod biskop Tyge efter fængslingen af denne, er ikke kendt af historikerne før det publiceredes i SRD VI, p. 545ff. Gennem de nøje specificerede klager mod biskop Tyge for politiske forbrydelser mod Christoffer, er det hovedkilden til forståelsen af forholdene i Jylland, umiddelbart efter Christoffers tilbagekomst.

⁹³ Cfr. ovnf. p. 110f.

⁹⁴ Forud herfor, *Chronologia II*, p. 375^{24-377⁴}, er indført begivenheder uden direkte forbindelse med Christoffers tilbagekomst.

Ved siden af Jyske krønike er Klagedigtet kilde for angrebet på Gottorp;⁹⁵ biskopperne Jacob og Svends deltagelse fremgår af strofe 13,⁹⁶ mens strofe 18⁹⁷ udnyttes – også in absurdum. Da Huitfeldt opfatter Christoffer som rex – i modsætning til Klagedigtet, der som omtalt intet vil vide af Christoffer⁹⁸ og derfor refererer til kong *Valdemars* onkel Abel – må han forklare ridder Abels eksistens ved lynhurtigt at konstruere et hidtil ukendt sidespring af Christoffer I! De 400 fangne danskere *kan* være en fejllæsning af de 900 der nævnes af Krantz og Johann Petersen:⁹⁹

Chronologia II, p. 377¹⁸⁻³¹

Hand oc hans Anhang bleff saa stercke/ at de belagde Gottorpe/ vdi Paaske Vge/ oc laa der met stor Forhaabning/ at vundet Slaattet/ Hand haffde met sig Bisp Jacob Splid aff Ribe/ Suend aff Aarhus/ oc en fornemme gammel Krigsmand/ hans wecte Faderbroder heed Abel/ Formenendis/ om hand bleff Woldemar mectig/ vilde hand vel komme til Rette met Greffue Geert/ Denne Krig intet at vedkomme Greff Geert/ eller sig at gjøre imod hannem noget oc forrige Fordagtingninge/ Men Greffue Geert/ som saa huort det Anslag vd vilde/ som en forfaren Krigsmand/ kom met all Mact/ Woldemar til Vndsætning/ Der bleff atter de Danske slagen/ 400. fangen/ oc Slaattet befriet.

Christoffers postulerede forbindelse med den jyske opstand gør det nødvendigt at Huitfeldt konstruerer endnu en mæglingsaktion af Johan, som indledning til det brevmæssigt velbelagte forlig i Ribe, den 25. februar 1330, mellem Christoffer og Gerhard:¹⁰⁰

Chronologia II, p. 378¹⁻¹²

Siden dette Opstød oc den Beleyring/ betenckte Greff Johan den anden aff Vagria/ som vaar tagen dem til en Meglere imellem/ at det icke vilde skicke

⁹⁵ Huitfeldt forbinder fejlagtigt Klagedigtets beretning om et angreb på Gottorp med det *andet* angreb Jyske krønike omtaler. Faktisk er der tale om det første, cfr. ovnf. note 40.

⁹⁶ Citeret ovnf. p. 106.

⁹⁷ Script. min. I, p. 485: »Quod hic fatur, comprobatur/ Palmarum solennijs:/ firmabatur, augebatur/ Gottrup in obsidijs; regis tamen patruus,/ Abel, miles strenuus,/ resistebat, ut valebat,/ firmiter, viriliter,/ ex totis precordijs«.

⁹⁸ Cfr. ovnf. p. 99.

⁹⁹ Albert Krantz, *Chronica regnorum aquilonarium, Dania 7, XXXI*; Johann Petersen, op. cit., p. lxxxv. – Huitfeldt forkaster implicit deres væsensforskellige beretning om angrebet på Gottorp, hvorefter jyderne aktionerer til fordel for Valdemar III, *imod* Gerhard, Johan og Christoffer. Dog etablerer Huitfeldt ligesom Krantz og Johann Petersen et skel mellem Gerhards og Valdemar III's politik; uden ringeste hold i virkeligheden.

¹⁰⁰ Så langt fra at være mæglet af Johan var Ribeforliget tværtimod rettet imod ham, cfr. Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 17f.

sig/ at der skulde vere tu Konger i it Rige/ det vilde altid giffue Oprør oc Trætte/ Thi handlede hand met Voldemaro Slesuicense, hand skulde tage en Fordeel oc Genant sin Liffs tid/ oc resignere Riget/ Men met Greffue Geert haffde hand besuærligere at handle oc giøre/ thi hannem vaar forlænt det Førstendømme Slesuig/ for sig oc sine Arffuinge/ Dog offuertalde hand Voldemarum Slesuicensem, oc Greffue Geert/ at de paa nogen middel lod dennem sige.

P. 378¹³–379¹¹ bringes et udtog af Christoffer og Eriks forleningsbrev til Gerhard på Fyn,¹⁰¹ efterfulgt af omtale af Ribeforligets øvrige bestemmelser.

Først med Jyske krønike som kilde, hvor det bemærkes at Huitfeldt for anden gang anvender det samme udsagn om at Christoffer og Erik residerede på hhv. Skanderborg og i Nyborg.¹⁰² Bestemmelsen om at Erik må beholde Nyborg indtil Christoffer kunne få Helsingborg, fremgår af den originale Ribeforlening, men ikke af Huitfeldts meddelte udtog af den.

Chronologia II, p. 379¹¹⁻¹⁷

Ydermere bleff besluttet/ at Kong Christoffer skulde indrømmis Skanderborg/ Hans Søn Kong Erich skulde besidde Nyborg/ til Konning Christoffer fick Helsingborg/ Oc til it faster Venskaff skulde hand haffue Greff Geertis Søster/ gamle Hertug Erich aff Saxens Effterleffuerske/ huilcken hand dog siden Aar 1331. forlod/ der det kom til Krig.

Jyske krønike, Script. min. I, p. 453

(Christoffer indgår forlig med Gerhard)
... in cuius concordie signum et fomentum filius eius, rex Ericus, iam de carcere liberatus, recepit sororem comitis, ducissam Saxonie, vxorem. Resedit autem Christoferus in Scandorpborgh, Ericus autem filius eius in Nyborgh.

... Postmodum orta est discordia inter Christoferum et comitem, repudiavitque rex Ericus sororem eius.

De følgende bestemmelser Huitfeldt henfører til Ribeforliget, at Valdemar af Slesvigs kongeværdighed blev opgivet og at Gerhard beholdt Nørrejylland med undtagelse af Skanderborg som pant for sit tilgodehavende, er uangribelige slutninger e silentio; derimod véd jeg ikke på hvilket grundlag han fastsætter Gerhards tilgodehavende til 40.000 mark sølv:

Chronologia II, p. 379¹⁷⁻²⁶

Samme tid bleff besluttet/ at Woldemar skulde affstaa den Kongelig Titel/ oc igien drage til sit Førstendømme/ Thi hand effter den Dag icke findis den at haffue ført. Ydermere bleff besluttet/ Greffue Geert skulde beholde alt Nørre

¹⁰¹ Cfr. DD 2. r. X, nr. 200.

¹⁰² Cfr. ovnf. p. 115.

Judland vndtagendis Skanderborg/ som før sagt er/ til hand fick hans Omkostning/ som hand for Danmarcks Raad skyld/ haffde giort oc anuendet/ paa den Krig imod Kong Christoffer/ Beløbendis til 40000. Lødemarck.

Den sidste bestemmelse Huitfeldt henfører til Ribeforliget er derimod en slutning på grundlag af tidligere, uholdbare, konstruktioner; Huitfeldt har ladet Johan mægle forliget og følgelig bliver det muligt, at Johans løfter til Ludvig Albertsens arvinger om besiddelser i Vestdanmark kan opfyldes.¹⁰³ Med påvisningen af at Johans mæglervirksomhed savner ethvert hold i virkeligheden, bortfalder også troværdigheden af denne bestemmelse:

Chronologia II, p. 379²⁶⁻²⁹

Item bleff beuilget/ at Her Albret Albretssøn oc fru Else Pedersdatter/ skulde beholde Herborgherret/ met Thye oc Morss/ Vinderis/ effter den Handel Greff Hans haffde giort met dem.

Med Ribeforliget har Huitfeldt afsluttet sin beretning om Christoffers tilbagekomst til Danmark.

Den foregående gennemgang af Huitfeldts fremstilling har som kildestudie haft til hensigt at sandsynliggøre, at han ikke har rådet over »tabte« kilder til Christoffers tilbagekomst. For hver enkelt oplysning er søgt redegjort for kildeforlægget; hvor et sådant ikke har kunnet findes, har jeg søgt at påvise, udfra hvilket grundlag Huitfeldt har konstrueret oplysningen.

Videre har formålet været at opnå et indblik i Huitfeldts arbejdsmåde. Hans Danmarkshistorie var et pionérarbejde, og forudsætningen for at den overhovedet kunne skrives var en udstrakt anvendelse af amanuenser og skrivere af vekslende kvalitet; en del af de besynderlige fejloversættelser og misforståelser der kan konstateres (fx. ved oversættelsen af Ringstedforliget), må utvivlsomt skrives på disses konto. Den hastige udarbejdelse medførte at der ikke kunne læses en grundig meningskorrektur på værket, som følgelig udviser indre uoverensstemmelser; men samtidig betyder det at forlæggene træder tydeligere frem.

Huitfeldt var ikke ukritisk; han kunne forkaste Krantz og Johann Petersen, hvor deres beretning er i modstrid med de danske kilders ud-sagn. Men hans kildekritik indskrænker sig til enkelte spredte glimt; således virker det iøjnefaldende at han in casu ikke er i stand til at

¹⁰³ Cfr. Valdemar III's regering og Christoffer II's tilbagekomst, p. 15 med note 68.

afhjælpe de åbenbare kronologiske uoverensstemmelser mellem hhv. Sjællandske krønike, Jyske krønike og brevmaterialet.

Huitfeldts afhængighed, dels af kilderne som de forelå for ham, dels af den forudgående humanistiske historieskrivning og dens kildeforvanskninger, er sådan set almenviden siden Erslev. På den anden side bør det også understreges at han var andet og mere end redaktør; at han selv var humanistisk historieskriver.

Det ytrer sig i fortalerne, som ofte – og med god grund – anvendes til at karakterisere hans idégrundlag. I teksten er de spredte kritiske anmærkninger vidnesbyrd om det; men det ytrer sig først og fremmest i de afsnit, hvor han har givet sig tid til en mere indgående beskæftigelse med fremstillingen – som i det hér behandlede tilfælde, Christoffer II's tilbagekomst. Det overleverede billede af Christoffers regeringstid udgjorde nemlig et godt råmateriale til en afskrækkende eksemplificering af et riges undergang og opløsning. Her har Huitfeldt en klar vilje til at trænge bagom kildematerialet; ikke alene i form af årsagsforklaringer *på grundlag* af det, men hvor det svigter også ved at gå *bagom* det og sammenstille det til en skildring efter sit bedste skøn. Princippet i denne frihed, som Arup måtte tilkæmpe sig,¹⁰⁴ var naturlig for Huitfeldt.

Jyske krønikes blotte oplysning om at danskerne kaldte Christoffer tilbage er utilstrækkelig i en fremstilling af en sådan bredde og med den pragmatiske funktion som Huitfeldts. Derfor når han gennem en intensiv udnyttelse af kildematerialet til den slutning, at de danskere der kaldte Christoffer tilbage er identiske med dem der nævnes i Ringstedforliget, samt de ledere af den jyske opstand der nævnes i Klagedigtet.

Beretningen om kejserens intervention er egentlig også en rimelig slutning udfra kendskabet til Christoffers forbindelser med Wittelsbacherne. Når Huitfeldt konstruerer beretningen om interventionen i analogi til Christiern II's skæbne, kan det kun være legitimt udfra hans generaliserende historicopfattelse;¹⁰⁵ det kan karakteriseres som en lidt ukritisk anvendelse af en samtidig samfundsvidenskabelig model.

¹⁰⁴ Cfr. Erik Arups Redegørelse for min Danmarkshistorie, trykt i Danmarks historie III, 1955, p. 255 ff.

¹⁰⁵ Cfr. fx. fortalen til Chronologia II.

SUMMARY

Huitfeldt's Account of Christopher II's Return to Denmark

ARILD HUITFELDT (1546–1609), member of the Council of State and Chancellor of the Realm, published in the years 1595–1603 a history of Denmark in the vernacular, the first complete and printed account since the publication of Saxo's work.

Following on Astrid Friis, Åke Hermansson and Harald Ilse the writer outlines Huitfeldt's ideological standpoint, this being demonstrated best by his prefaces and corollaries. Although not a theoretical thinker or systematist Huitfeldt was nevertheless influenced by monarchomachic theories of government, yet he also made use of Machiavelli's writings. In his account he extracts authoritatively any ideas that suit his needs in each isolated case, the aim being to provide a historical object lesson in the correct form of government: the division of power between king and the Council of State.

Huitfeldt's opinion of Christopher II's régime is also greatly influenced by his principal source, *Continuatio compendii Saxonis*, which portrays Christopher as *rex tyrannus* and the people as morally corrupt, with the breakdown of the kingdom as the natural result.

Huitfeldt's account of the events connected with Christopher's return to Denmark 1329–1330 are dealt with note by note. It is argued that Huitfeldt did not have sources at his disposal, which are no longer in existence, when dealing with Christopher's history. Where the source material of a note cannot be found, an attempt has been made to demonstrate what Huitfeldt based his hypothesis on. An essential point is a number of details concerning the diplomatic and legal support given by the Emperor to Christopher during his exile, and also whether Christopher, before his return to Denmark, entered into agreements about this with certain members of the Danish clergy and nobility whose names are stated. Refuting the interpretation advanced in the commentary to *Diplomatarium Danicum*, second series volume X, no. 92, it is argued that this information lacks support by the source material and that it is Huitfeldt's own conclusion of what must have taken place.

The exposition also indicates that Huitfeldt was in no position to remedy the obvious chronological discrepancies between his principal sources, *Continuatio*, *Chronica Sialandie*, and the despatches. Nevertheless the account of Christopher does not give the impression of being a random compilation, on the contrary it shows a logical and consistent grasp of the situation. The traditional description of Christopher's history provided excellent raw material for a forbidding illustration of the dissolution and downfall of a realm, but Huitfeldt is clearly determined to complement this picture by going beyond his sources, not merely to explain motives, but when the sources fail he builds up to the best of his judgment a picture with great authority, in harmony with his generalizing interpretation of history.